

VÝZNAMNÉ POSTAVY ZDRAVOTNICKÉ SLUŽBY ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

Pplk. doc. PhDr. František DOHNAL, CSc.
Vojenská lékařská akademie JEP, Hradec Králové
(rektor: plk. prof. MUDr. Josef Fusek, DrSc.)

Z plejády výrazných postav zdravotnické služby československé armády chceme dnes představit dvě, které stály u jejího zrodu.

Dlouholetým nejvyšším představitelem československého vojenského zdravotnictví (1919 - 1939) byl generál šéf zdravotnictva MUDr. Ludvík Fisher. Narodil se 24. března 1880 ve Starém Kolíně. V letech 1900 - 1906 absolvoval lékařská studia na UK v Praze. V době studií (rok 1902) odsloužil dle tehdejších zvyklostí jako jedno- roční dobrovolník polovinu prezenční vojenské služby. Její zbytek pak konal po promoci (v roce 1906) ve funkci asistenčního lékaře u tehdejší posádkové nemocnice č. 11 v Praze - pobočka Hradčany.

Po odchodu do zálohy provozoval soukromou praxi a absolvoval odborné stáže na klinikách v Berlíně, Londýně a Oxfordu. Specializoval se v oborech gynekologie, porodnictví a dětské lékařství. V roce 1912 se rozhodl přesídlit do USA (mj. v této souvislosti změnil své původní příjmení Fischer). Provozoval soukromou praxi v Chicagu a stal se vyhledávaným odborníkem, především v kruzích našich zámořských krajanů.

Na rodnou zemi nezapomněl a jeho vlastenecké citění se výrazně projevilo v době I. světové války. Stanul v čele našeho zahraničního odboje v USA. Jako předseda Národní rady československé organizoval zahraniční hnutí amerických Čechů a finanční pomoc pro československý zahraniční odboj. Byl nepostradatelným spolupracovníkem a oporou pozdějšího prvního prezidenta ČSR T. G. Masaryka. Sám vstoupil v květnu 1917 jako dobrovolník do československé armády (legii) ve Francii. Národní radou československou v Paříži byl v červenci 1918 jmenován kapitánem zdravotnické služby a sloužil nejprve jako zdravotní šéf pro československé úseky na francouzské a italské frontě, poté byl jmenován velitelem československé nemocnice ve francouzském Cognacu.

Po skončení války se již do USA nevrátil. Aktivně se začlenil do budování vojenské zdravotnické služby Československé republiky. Zpočátku vykonával funkci velitele záložní nemocnice v Praze - Karlíně. 1. května 1919 byl povýšen do hodnosti podplukovníka zdravotnické služby a v srpnu téhož roku byl jmenován přednostou zdravotnického odboru MNO (od r. 1921 I/4 oddělení MNO zdrav.).

V této řídicí funkci (od r. 1922 v hodnosti generál zdravotnictva a od 1. 5. 1928 v hodnosti generál šef zdravotnictva) výrazně ovlivnil budování vojenské zdravotnické služby první republiky: "Pracuje cílevědomě na vybudování vojenské zdravotnické služby mírové i válečné a na zaopatření vojenského zdravotnického materiálu. Reprezentuje znamenitě vojenské lékaře a vojenské lékařství doma i za hranicemi" (1).

Uznával specifiku vojenského lékaře, vždy však vyžadoval od důstojníků zdravotnictva vysokou profesionalitu medicínskou. Osobně se zasadil o vytvoření možnosti soukromé lékařské praxe pro vojenské lékaře: "... lékař,

který má civilní praxi, neustrne na tom, co si přinesl ze svých universitních studií, ale hledí se dále zdokonalovati s pokrokem vědy lékařské, neboť jenom tak může kompetovati v rozsáhlé konkurenci" (2).

Generál šef MUDr. Fisher byl v neustálém kontaktu s děním v civilním a vojenském zdravotnictví v mezinárodním měřítku. Byl pilným a aktivním účastníkem mezinárodních kongresů vojenských lékařů a lékárníků. Snažil se tyto zkušenosti uplatnit a aplikovat na podmínky československého vojenského zdravotnictví. Příznačné přitom bylo, že i přes převažující vzor francouzského vojenství u nás nebyly v případě vojenské zdravotnické služby tyto vlivy přebírány mechanicky. To platilo např. o modelu vojenského zdravotnického školství.

MUDr. Fisher věnoval výraznou pozornost problematice postavení vojenského lékaře. Sám šťastně spojoval obě bytosti - neúnavného lékaře a dobrého vojáka. Dbal o společenské postavení a ohodnocení vojenských lékařů. V této souvislosti prosadil např. zařazení vojenských lékařů do nejvyšší platové kategorie a zkrácení jejich povyšovacích lhůt.

Vědeckou práci orientoval na problematiku vojenského zdravotnictví a armády. Sledoval např. otázky zdravotního stavu mužstva, jeho výživy, doplňování armády (zdravotní stav odvedenců), zdravotní zabezpečení velitelského sboru armády a jejich rodin. Často publikoval ve Vojenských zdravotnických listech. Mimoto vykonával lékařskou činnost v pražské divizní nemocnici č. 1.

Jeho vojenská a medicínskooborná činnost byla vysoce hodnocena a uznávána i na mezinárodním poli. Důkazem toho je i řada zahraničních řádů a ocenění. Jen namátkou lze jmenovat, např. Řád francouzské čestné legie IV. stupně, Americký zlatý kříž, Belgický kříž I. třídy, Polonia restituta, španělský Řád za vojenské zásluhy s bílým odznakem I. třídy (Orden del Merito Militar condistintions blanco), Československý válečný kříž.

Generál šef MUDr. Ludvík Fisher vedl československou zdravotnickou službu až do roku 1939, do tragického konce Československé republiky. Po likvidaci československé armády odchází do ústraní. Konce německé okupace a osvobození vlasti se však nedomákal. Je asi životním paradoxem, že tomu tak bylo před samotným koncem války, když 19. února 1945 umírá na následky zranění utrpěných při spojeneckém náletu na Prahu.

Další výraznou postavou, zejména počátečního období existence československé vojenské zdravotnické služby, byl bezesporu generál zdravotnictva prof. MUDr. Karel Franz. Narodil se 18. 3. 1864 v Rosicích na Moravě. V letech 1874 - 1882 absolvoval české gymnázium v Brně a poté vystudoval českou lékařskou fakultu UK v Praze (promován byl 18. 6. 1888).

Vojenskou službu konal v letech 1885 - 1886 jako jedno- roční dobrovolník u posádkové nemocnice č. 11 v Praze. Jeho rozhodnutí stát se vojenským lékařem z povolání bylo mj. ovlivněno i skutečností, že podporoval nemocné-

ho bratra a sestru. Životní dráha vojenského lékaře jej přivedla na nejrozličnější místa tehdejší Rakousko-Uherské monarchie. V letech 1888 - 1889 sloužil jako nadporučík zdravotnictva a sekundární lékař u posádkové nemocnice č. 22 v Sibini, v letech 1889 - 1894 působil postupně jako šéflékař u husarského pluku č. 13 v Budapešti a pěšího pluku v Keckemethu. Stačil přitom absolvovat studijní pobyt v bakteriologickém ústavu univerzity v Budapešti (prof. Petrlik).

Stále více inklinoval k vědecké práci. V letech 1894 až 1895 stážuje, již jako kapitán zdravotnické služby, na klinice vnitřních chorob prof. Neussera ve Vídni. V letech 1895 - 1897 působí v Plzni jako lékař a posléze šéflékař oddílové nemocnice, od r. 1897 zakotvil na dlouhá léta ve Vídni. Byl jmenován velitelem oddělení pro choroby vnitřní a infekční v posádkové nemocnici č. 1. V r. 1907 byl pplk. zdrav. MUDr. K. Franz jmenován řádným členem Vojenského zdravotnického sboru (Mil. San. Comité).

V době svého vídeňského působení absolvuje jednak kursy z různých odvětví vnitřního lékařství na tamější lékařské fakultě, jednak je mu umožněna řada studijních cest. Objevuje se tak na klinikách v Berlíně, Lipsku, Jeně, Curychu, Paříži, Římě, ale i Stockholmu a Uppsale. Specializuje se na problematiku tuberkulózy a stážuje v četných sanatoriích pro choroby plicní (mj. od r. 1908 byl dopisujícím členem mezinárodní konference pro TBC).

V roce 1912 se plk. zdrav. MUDr. K. Franz vrací do Prahy a až do března 1915 vykonává funkci velitele posádkové nemocnice č. 11. Zde mj. řídil i mobilizaci polních zdravotnických zařízení a vzhledem k rostoucímu počtu transportů raněných z fronty organizoval zřizování dalších vojenských nemocnic a lazaretů. Na jaře roku 1915 byl ustanoven náčelníkem zdravotnické služby u zemského vojenského velitelství v Praze a rok nato jmenován referentem pro tuberkulózu na vídeňském Ministerstvu války. V této době (1. listopadu 1916) byl povýšen do hodnosti generála zdravotnictva. Přesto v červenci 1918 odchází na vlastní žádost do výslužby.

Bezprostředně po vzniku Československé republiky se hlásí k činné službě v její vytvářené armádě. Stal se tak jedním ze zakladatelů československé vojenské zdravotnické služby. Již 5. ledna 1919 je jmenován náčelníkem zdravotnické služby u zemského vojenského velitelství v Praze. Na sklonku téhož roku je přidělen k MNO a zastává úřad referenta pro TBC s povinností dohledu nad lékařskou činností dotyčných ústavů. Vedle toho sám ordinuje v ambulanci pro choroby plicní v pražské divizní nemocnici č. 1. Téměř současně je jako uznávaný odborník jmenován docentem pro choroby vnitřní na lékařské fakultě UK (vlastní habilitace proběhla v r. 1923).

V roce 1922 je pověřen výkonem funkce předsedy Zdravotního poradního sboru MNO (po reorganizaci v r. 1923 Vojenského zdravotního poradního sboru) (3). Tuto funkci úspěšně vykonává až do roku 1927, kdy byl ve věku 63 let penzionován. Kromě jiného se v této době zasloužil o vznik Vojenských zdravotnických listů (1925), jichž se sám stal častým přispěvatelem. Krátce se k funkci předsedy Vojenského zdravotního poradního sboru vrací ještě v letech 1928 - 1929, kdy byl přechodně znovu aktivován. S konečnou platností končí vojenskou činnou službu a dráhu "zářivého vzoru vojenského lékaře" (jak zní dobová hodnocení) 1. března 1929.

Jeho činnost vysoce kvalifikovaného vojenského lékařského odborníka byla ceněna nejen doma, ale i v zahraničí. Bezsporně o tom svědčí i udělená vyznamenání: Řád republiky rakouské "Pro patria et humanitatem" I. třídy a Důstojnický kříž francouzské čestné legie.

Přiblížení postavy generála prof. MUDr. K. Franze se nemůže obejít alespoň bez náčrtu jeho všestranné vědecké činnosti. Uveřejnil více než 20 zásadních vědeckých statí v různých odborných časopisech, nejčastěji v Časopise lékařů českých a ve Vojenských zdravotnických listech. Byl nejen organizátorem, ale i aktivním účastníkem lékařských kongresů a symposií doma i v zahraničí (např. 1. sjezd lékařů v roce 1919 v Praze, Mezinárodní kongres vojenských lékařů a lékárníků v Bruselu, expozice MNO v rámci všeobecné výstavy proti TBC v Praze r. 1923). Vrcholem jeho bádání v problematice TBC a plicních onemocnění (od r. 1923 byl členem Českého zemského spolku pro choroby plicní) zřejmě představují dvě základní publikace (vydané Knihovnou Masarykovy ligy) "Rozpoznávání TBC plic od jiných chorob" (1925) a "Včasná diagnosa tuberkulózy" (1926).

Životní pouť generála zdrav. prof. MUDr. Karla Franze se uzavřela 9. prosince 1933.

Prameny a literatura

1. Kvalifikační listina generála MUDr. L. Fishera. Vojenský historický archiv, Praha.
2. FISHER, L.: VI. mezinárodní kongres vojenských lékařů a lékárníků v Haagu. Voj. zdrav. Listy, 8, 1932, č. 1/2, s. 90-96.
3. Kvalifikační listina a kmenový list generála prof. MUDr. K. Franze. Vojenský historický archiv, Praha.

Klíčová slova: Generál šéf MUDr. L. Fisher - stručný životopis; Generál prof. MUDr. K. Franz - stručný životopis.

